

Зборник радова
РЕПУБЛИКА СРПСКА –
ПОЛОЖАЈ, ИСТОРИЈА,
ИДЕНТИТЕТ

Прећледни научни рад

УДК 378.6:005(497.6
Istočno Sarajevo)

10.7251/
RCIRZ2201121M

Запримљено: 11.11.2022.
Одобрено: 17.11.2022.

ИСТОРИЈАТ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ¹

Проф. др Драга Мастиловић^{2*}

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Катедра за историју и археологију

Сажетак: Универзитет у Сарајеву Републике Српске или Универзитет у Источном Сарајеву, како се данас назива, рађао се, стасавао и развијао упоредо са Републиком Српском, и то као једна од њених најзначајнијих институција. Његово формирање било је условљено изласком из Сарајева више стотина универзитетских професора и неколико хиљада студената српске националности, након избијања ратних сукоба 1992. године, а који су свој рад и образовање жељели да наставе у Републици Српској и поред ратних услова. Универзитет у Сарајеву Републике Српске настао је одлуком о издвајању из дотадашњег Универзитета у Сарајеву, коју је донијела Народна скупштина Републике Српске 1992. године. Услиједио је мукотрпан процес организовања факултета и покретања наставе у најтежим могућим, ратним условима, у објектима који су неријетко били веома близу линије фронта и изложени непријатељској артиљеријској пјешадијској ватри. Ипак, у таквим, скоро немогућим условима, Универзитет у Сарајеву Републике Српске опстао је и заживио.

Кључне ријечи: Сарајево, универзитет, Република Српска.

¹ Текст је писан за монографију *30 година Универзитета у Источном Сарајеву*.

^{2*} draga.mastilovic@ff.ues.rs.ba

Избијањем ратних сукоба на простору Босне и Херцеговине 1992. године, више стотина професора предратног Универзитета у Сарајеву и неколико хиљада студената српске националности нашли су се у незавидној ситуацији. Прогон српских интелектуалаца у Сарајеву започео је већ у априлу 1992. године. Тако је, на примјер, 6. априла те године, приликом одласка на посао, снајперским хицем рањен угледни професор и декан Медицинског факултета у Сарајеву Бориша Старовић. Исто тако, познати историчар и академик Милорад Екмечић био је затваран, тучен и малтретиран, као и бројни други српски интелектуалци у Сарајеву који на вријеме нису напустили град. Међутим, убиство уваженог сарајевског професора и народног посланика Милутина Најдановића, кога су муслиманске паравојне формације половином августа 1992. године одвеле из његовог стана и свирепо убиле, био је посљедњи сигнал и оним српским интелектуалцима који до тада нису били напустили Сарајево да то морају што хитније учинити, ако мисле да спасу голе животе. На тај начин, на територију Сарајева које се налазило под контролом Војске Републике Српске избјегао је већи број професора и студената Универзитета у Сарајеву. Велики број њих је отишао даље, већином у тадашњу Савезну Републику Југославију, али је један дио остао у дијелу Сарајева који је припадао Републици Српској.

Међутим, осим Електротехничког факултета који је био смјештен у Лукавици, то јест у дијелу града који је остао под контролом Војске Републике Српске, ниједан од 22 факултета предратног Универзитета у Сарајеву није могао да настави рад на ранијим локацијама. Због тога је Народна скупштина Републике Српске на свом 20. засједању, 14. и 15. септембра 1992. године у Бијељини, на дневни ред ставила „Приједлог одлуке о издвајању Српског универзитета из бившег Универзитета у Сарајеву“. Приједлог одлуке је образложио министар за образовање, науку и културу Републике Српске Љубомир Зуковић. На поменутом засједању Народна скупштина је донијела одлуке о издвајању универзитета у Сарајеву, Мостару и Тузли. Одлука о издвајању свих високошколских установа из универзитета у Сарајеву, Мостару и Тузли и њиховом удруживању у Универзитет у Сарајеву Републике Српске објављена је у *Службеном гласнику Републике Српске* 9. новембра 1992. године. Другом тачком наведене одлуке прописано је да су високошколске установе дужне да у року од годину дана од ступања на снагу ове одлуке обезбиједи услове за наставак рада, прописане Законом о универзитету. Трећом тачком поменуте одлуке било је прописано да првог ректора Универзитета у Сарајеву Републике Српске именује Влада Републике Српске. За првог ректора Универзитета Влада је, на својој сједници, 21. октобра 1992. године, именovala проф. др Војислава Максимовића.

Закон о Универзитету Народна скупштина је донијела скоро годину дана након Одлуке о издвајању високошколских установа из Универзитета у Сарајеву, тј. на сједници 20. и 21. јула 1993. године. Убрзо након тога, тачније 7. септембра 1993. године, именован је и први Републички савјет за развој универзитетског образовања који су чинили: академик Милорад Екмечић, академик Славко Леовац, владика захумско-херцеговачки проф. др Атанасије Јевтић, проф. др Биљана Плавшић, проф. др Никола Кољевић, проф. др Бранко Ђерић, проф. др Васо Драговић, доц. др Витомир Поповић и др Владимир Лукић, који је тада обављао и дужност предсједника Владе Републике Српске. У међувремену, руководство Републике Српске одржало је, јула мјесеца 1993. године, састанак у Палама са групом професора гдје је закључено да мора да се почне са обнављањем рада факултета. Након тога, министар Зуковић, на приједлог ректора, именовано је проф. др Митра Миљановића и проф. др Васа Драговића за проректоре.

С обзиром на то да је Народна скупштина Републике Српске, на засједању од 14. септембра 1992. године, донијела одлуке о издвајању високошколских установа из универзитета у Сарајеву, Тузли и Мостару, а у Бањој Луци је већ постојао универзитет, у појединим срединама је схваћено да ће у Републици Српској, поред већ постојећег у Бањој Луци, постојати још три универзитета. Тако су поједини професори, који су избјегли из ранијих универзитетских центара, почели да се самостално организују и да у неким градовима обнављају рад појединих факултета и уписују студенте, без испуњености основних услова, а ослањајући се само на одлуке Скупштине од 14. септембра. Факултетима који нису имали сагласности ресорног министарства, Влада Републике Српске је забранила рад. Све то је изазвало поприличну конфузију, па је због свега тога Народна скупштина ставила на дневни ред свог 36. засједања питање организације универзитета у Републици Српској. На засједању Народне скупштине, које је одржано 29. и 30. децембра 1993. године у Палама, донесена је одлука да Универзитет у Сарајеву Републике Српске чине факултети и академије умјетности чланице Универзитета у Сарајеву, Универзитета у Мостару и Универзитета у Тузли бивше Босне и Херцеговине, а које су издвојене из дотадашњих универзитета одлукама Скупштине 14. септембра 1992. године, као и новоосновани Учитељски факултет у Бијељини, који је организован на основу Закона о универзитету. Истом одлуком прецизирано је да Универзитет у Бањој Луци чине факултети и академије чланице Универзитета у Бањој Луци бивше Босне и Херцеговине, затим новоосновани Филозофски факултет, који је организован на основу Закона о универзитету, те факултети који су већ издвојени из бившег Универзитета у Сарајеву и премјештени у Бању Луку, што се првенствено односило на Пољопривредни и Шумарски факултет.

Такође, на поменутом засједању, Народна скупштина је усвојила препоруку Влади Републике Српске да се приликом доношења одлуке о мрежи високошколских установа води рачуна о дисперзији факултета, то јест да факултети и академије не буду концентрисани само у једном центру, већ да се они оснивају и у другим градовима Републике Српске. На тај начин, утемељена је каснија организациона структура Универзитета у Сарајеву Републике Српске, по којој су факултети овог универзитета размјештени у више градова, од Требиња до Брчког и Добоја.

Универзитет у Сарајеву Републике Српске, након формалног конституисања, започео је мукотрпан процес оживљавања универзитетског живота у ратним условима, а то је подразумијевало борбу на два колосијека. Прије свега, требало је обезбиједити основне услове, првенствено просторне, за функционисање Ректората и факултета и, с друге стране, обезбиједити неопходан професорски кадар за отпочињање наставног процеса. Универзитет је од самог почетка уживао пуну подршку од стране републичког руководства и надлежних институција, али у тим ратним условима Република Српска није била у могућности да поднесе финансијски терет овог подухвата. То је и констатовано на састанку републичког руководства са професорима на Палама, јула мјесеца 1993. године, па је ректору и деканима стављено у дужност да путем прилога и донација обезбиједе почетне услове за функционисање Универзитета и факултета, али и студентских домова, јер Влада за ту прву годину није буџетом предвидјела средства за функционисање Универзитета. Обезбиједити све потребно, од простора до канцеларијског намјештаја, без икаквих финансијских средстава није био нимало једноставан подухват, посебно у ратним условима.

За привремено сједиште Ректората Универзитета, Скупштина општине Пале је додијелила објекат дотадашњег Дома извиђача „Будућност“ на Палама, који је Закључком општинског Извршног одбора, од 12.12.1993. године, престао да постоји као правни субјект, а објекти и имовина предати су на коришћење Универзитету и Основној школи „Пале“. Нешто касније, Извршни одбор Скупштине општине Пале донио је нови закључак по коме су сви објекти и цјелокупна имовина Дома извиђача „Будућност“, као и објекат Електропривреде на истој локацији, стављени на располагање Универзитету. У тим објектима у наредним годинама функционисали су Ректорат Универзитета, Економски факултет Пале и Студентски центар. Како објекти изворно нису били намијењени да служе у сврхе високог образовања, руководство Универзитета је морало изнаћи средства и уложити додатне напоре да објекте оспособи и прилагоди тој намјени. Осим тога, у тим објектима су били смјештени и студенти и професори, који су, и једни

и други, имали статус избјеглица, па се појавио и проблем њихове исхране. Због тога је ректор Максимовић, у свом допису Комесаријату за избјеглице и хуманитарну помоћ Републике Српске, од 25.12. 1993. године, молио да тај Комесаријат преузме бригу о исхрани око 100 студената и 20 професора, асистената и административног особља који су стално боравили у тим објектима. Истим поводом ректор се обраћао на разне адресе, па је, на примјер, од Црвеног крста Југославије тражио помоћ у храни, али и одјећи и обући, јер како у допису наводи „већини студената недостаје обуће и одјеће.“ Поред тога, требало је ријешити у кратком временском периоду и низ других организационих проблема везаних за функционисање Ректората и осталих објеката, Економског факултета и Студентског центра, попут: адаптације објеката, гријања простора, чак и ограђивања универзитетског комплекса, затим набавке основних канцеларијских средстава за рад, набавке постелина, посуђа и средстава за чишћење намијењених Студентском центру, али и основног хигијенског прибора и наставног материјала за студенте. Међутим, објекти на Палама нису били једина брига руководства Универзитета јер је требало помоћи у организацији и осталих факултета, али и обезбиједити услове за смјештај студената и у другим студентским центрима. Ректор Максимовић је стога, 18.8.1994. године, молио Комесаријат за избјеглице и хуманитарну помоћ и Црвени крст Републике Српске, као и Митрополију дабробосанску, да за смјештај студената Електротехничког и Филозофског факултета у Лукавици, који су те године почињали са редовном наставом, помогну да се обезбиједи основне ствари за опремање Студентског дома.

Други велики организациони проблем за Универзитет представљало је и обезбјеђивање неопходног наставничког кадра, па су декани посебно уложили огроман напор да прво избјегле сарајевске професоре наговоре да се врате и наставе са радом у тим ратним условима. На јавни позив, који је упућен у љето 1993. године свим избјеглим професорима из Сарајева, да се ангажују на својим факултетима у обнављању рада, одазвало се око 60 професора. Међутим, само је мали број њих исказао спремност да се врати и у потпуности обавезе на факултетима, јер их је већина до тада ријешила радни ангажман и стамбено питање, већином у Србији или Црној Гори. Због тога су професори претежно били спремни да се укључе само као хонорарни сарадници. У таквим околностима велику улогу имали су универзитети из СР Југославије, то јест, професори који су ангажовани за наставне предмете на којима наставу није могао изводити домаћи расположиви наставнички кадар. У том погледу изузетно су помогли универзитети у Београду, Новом Саду, Нишу, Приштини, Крагујевцу, Подгорици и

Бањој Луци. Да то није била мала помоћ јасно је ако се има у виду да су ти професори морали пролазити кроз ратом захваћена подручја и долазити у ратну зону да држе предавања и испите, и то уз неадекватан превоз и уопште изузетно ограничена средства комуникације. При свему томе, добијали су за све наведено веома мале, често само симболичне накнаде.

Упркос свим организационим проблемима, ратне 1994. године, Универзитет у Сарајеву Републике Српске успио је да успостави и први пут, скромно али свечано, прослави и своју крсну славу светитеље и просвјетитеље Ђирила и Методија и изврши освећење просторија Ректората. Свечаности, која је одржана у просторијама Ректората 24. маја 1994. године, присуствовали су, поред осталих, и предсједник Републике Српске Радован Караџић, који је био и кум славе, предсједник Владе Владимир Лукић, митрополит дабробосански Николај, предсједник Уставног суда Гашо Мијановић, више министара и народних посланика, декани факултета, те већи број високих званица из Републике Српске и СР Југославије.

Истовремено одвијао се и мукотрпни процес организовања и оживљавања факултета. Прву генерацију нових студената већ 1993. године уписали су: Технолошки факултет у Зворнику, Економски факултет на Палама, Учитељски факултет у Бијељини, Медицински факултет и Стоматолошки факултет у Србињу, док су поједини факултети те године организовали само полагање испита и инструктивну наставу за студенте избјегле са простора под контролом муслиманских и хрватских снага. Прва половина 1994. године искоришћена је за обезбјеђивање услова за покретање рада и осталих факултета, што у појединим случајевима није било нимало лако. Ипак, уз велику помоћ општина на чијој територији су отворани факултети, Универзитет је и поред претешких услова за функционисање факултета и академски рад, наредну 1994/1995. академску годину започео са 16 факултета и академија. Да је владало велико интересовање кандидата за упис на разне факултете Универзитета у Сарајеву Републике Српске свједочи и податак да је после првог уписног рока руководство Универзитета тражило од Министарства образовања, науке и културе повећање уписне квоте за академску 1994/1995. годину и то на: Економском, Медицинском, Стоматолошком, Технолошком, Учитељском, Машинском и Електротехничком факултету. Економски факултет Пале, којим је као декан руководио проф. др Васо Драговић, уписао је те године на прву и другу годину студија укупно 177 редовних и 13 ванредних студената. Уколико том броју додамо и предратне сарајевске студенте, који су уписани на трећу и четврту годину студија, онда долазимо до податка да је Економски факултет Пале академске 1994/1995. године имао укупно уписаних 460 студената. Филозофски

факултет у Лукавици те године уписао је укупно 60 редовних и 25 ванредних студената на два до тада основана студијска програма: Српски језик и књижевност и Педагогију. Декан Филозофског факултета био је проф. др Гојко Бабић. Медицински факултет у Србињу, којим је тада руководио декан проф. др Бориша Старовић, уписао је исте академске године укупно 88 студената на двије године студија, а Стоматолошки факултет у Србињу, под руководством декана проф. др Олге Благојевић, уписао је на прве двије године студија 62 редовна студента. Технолошки факултет у Зворнику, под руководством декана проф. др Немање Поповића, уписивао је већ другу генерацију студената те године, а уписано је укупно 146 редовних студената. Учитељски факултет у Бијељини, којим је руководио декан проф. др Митар Новаковић, такође је уписивао у тој академској години другу генерацију редовних студената - укупно на двије године њих 179. Пољопривредни факултет у Лукавици тада је уписивао своју прву генерацију, 30 редовних студената, а факултетом је руководио проф. др Мирослав Богдановић. Своју прву генерацију од 57 редовних студената уписао је и Електротехнички факултет у Лукавици, под руководством проф. др Вељка Вулетића. Машински факултет у Вогошћи уписао је на прву годину 100 редовних и 20 ванредних студената. Машинским факултетом руководио је проф. др Момир Шаренац. Правни факултет на Илици, чији је декан био проф. др Богдан Лозо, уписао је академске 1994/1995. године 100 редовних и 20 ванредних студената. Посебно важан догађај за Универзитет тешке ратне 1994. године било је оснивање Српско-православне духовне академије „Свети Василије Острошки“ у Србињу, која је на прву годину студија уписала 26 редовних студената, а њен први декан био је проф. др Атанасије Јевтић, епископ захумско-херцеговачки. Музичкој академији на Илици, којом је руководио декан академик Војин Комадина, Влада је накнадно, 27. октобра 1994. године, одобрила упис 10 студената на буџет и три самофинансирајућа студента. За Ликовну академију у Требињу (декан академик Милорад Ђоровић), Факултет за физичку културу Пале (декан проф. др Манојло Чалија) и Природно-математички факултет у Сарајеву (декан проф. др Петар Гргић) нема података о уписаним студентима за ту годину, али су већ наредне године Ликовна академија и Факултет физичке културе уписали прву генерацију студената, док Природно-математички факултет никада није заживио. Посебан куриозитет било је формирање Академије за конзервацију умјетнина српских, која је била у саставу Универзитета у Сарајеву Републике Српске, а функционисала је у Београду, под руководством декана проф. др Данила Крстића. Академија је те године уписала 28 редовних студената.

Из наведених података видљиво је да је Универзитет у Сарајеву Републике Српске већ друге године свог постојања, и то у ратним условима, имао преко 1.300 студената, што је свакако био успјех с обзиром на околности у којима је функционисао. И поред свега, услови за упис на факултете били су ригорозни, што се може видјети из извјештаја о проведеном пријемном испиту на појединим факултетима. На примјер, декани Медицинског и Стоматолошког факултета у Србињу послали су извјештај Министарству и Универзитету, 8. јула 1994. године, о проведеном пријемном испиту за први уписни рок те године. Из поменутог извјештаја види се да је пријемном испиту на Медицинском факултету приступило 45 студената, а да су пријемни испит положила 32 кандидата или 71%. На Стоматолошком факултету, од 23 пријављена кандидата у првом року, пријемни испит је положило њих 16. Исто се може запазити и у извјештају декана Електротехничког факултета проф. др Вељка Вулетића, проректору за наставу проф. др Митру Миљановићу, од 15. јула 1994. године, из кога се види да је од 37 кандидата њих 24 положило пријемни испит и уписало се на факултет у првом уписном року 1994. године.

Услови студирања првих генерација студената нису били нимало лаки. Одлуком Владе Републике Српске установљени су студентски центри у: Палама, Лукавици, Вогошћи, Србињу и Зворнику. Раније је наглашено да су се студенти хранили оскудним оброцима из хуманитарне помоћи, а и основне хигијенске потрепштине и прибор неопходан за наставу обезбјеђивали су им Комесаријат за избјеглице и хуманитарну помоћ, Црвени крст или други донатори. Нису били ријетки ни они студенти који су живјели у крајњој оскудици, без неопходних услова за живот, па је ректор Максимовић био принуђен да за њих моли донаторе чак и за одјећу и обућу, као и за основна хигијенска средства. Да хуманитарну помоћ у храни и осталим потрепштинама није било лако обезбиједити, свједочи и допис Црвеног крста Републике Српске ректору Универзитета од 3.10.1994. године, у коме се наводи да, због економске блокаде и смањених донација из иностранства, нису у могућности одговорити позитивно на молбу ректора за хуманитарном помоћи у сврху исхране студената. Међутим, ни запослени на Универзитету, рачунајући ту и професоре, нису били у много бољој материјалној ситуацији. О томе свједочи једно писмо ректора Максимовића, од 11.10.1994. године, у коме моли Комесаријат за избјеглице и хуманитарну помоћ да се запосленима у Ректорату и на Економском факултету на Палама додијели 45 породичних пакета хуманитарне помоћи. Такође, владала је оскудица и у књигама, па и у основној уџбеничкој литератури, што се види из бројних молби ректора Максимовића које је упућивао библиоте-

кама и издавачким кућама у Републици Српској и СР Југославији, тражећи помоћ у уџбеницима и књигама неопходним за одвијање наставног процеса. У ту сврху ректор се обраћао чак и Министарству одбране Републике Српске с молбом да се дио библиотеке бивше Војне академије у Рајловцу уступи Универзитету.

Поред свега наведеног, о условима студирања првих генерација студената, треба нагласити и то да су се објекти факултета понегдје налазили веома близу линије фронта. Самим тим били су у домету не само непријатељске артиљерије већ и снајперске, митраљеске и пушчане ватре. То је свакодневно доводило у опасност студенте, као и наставно и административно особље факултета. У том погледу посебно је тешко било стање на факултетима смјештеним у сарајевским општинама, које су представљале прву линију фронта, па је и сваки долазак на факултет представљао излагање ризику опасном по живот. Осим тога, већина мушких студената били су војни обвезници, па је свака офанзива непријатељске војске значила за већину њих прекид наставе и одлазак у своје јединице, често на прве линије фронта. Како је изгледало истовремено ратовати и студирати, види се, на примјер, из наредбе министра одбране Републике Српске упућене Главном штабу Војске Републике Српске, 24. октобра 1995. године, у коме се, између осталог, каже „да се у складу са општом војном ситуацијом и потписаним споразумом о прекиду непријатељстава, дозвољава студентима генерације уписане 1994/95. године, који су одслужили осмомјесечни војни рок, да се могу привремено ослободити војне обавезе у сврху студирања“, док студенти који су уписали академску 1995/96. годину, а нису одслужили војни рок, да се имају „без изузетка упутити на служење рока у терминима који ће омогућити одслужење војног рока до почетка наставе у школској 1996/97. години“. Дакле, упис студија није подразумијевао одлагање одслужења осмомјесечног војног рока, па се тако у редовну наставу улазило тек наредне академске године по упису. Посебно је у то вријеме било тешко ванредним студентима који нису имали обавезу похађања наставе, па самим тим нису били ни ослобађани из својих јединица у сврху студирања, већ само у сврху полагања испита. Колико је било то одсуство из ровова у сврху припремања и полагања испита види се из поменуте наредбе Министарства одбране, гдје се у тачки шестој каже: „Команде јединица Војске и МУП-а ће ванредним студентима омогућити одсуство ради полагања испита у трајању од 7 до 15 дана по пријављеном испиту“. Међутим, и поред тога од студената је захтијеван висок ниво знања, што се, примјера ради, може видјети и из извјештаја декана Економског факултета у Палама, од 23. августа 1994. године, у коме је наведено да је на

два рока те године укупна пролазност студената била у просјеку око 40%, док је пролазност за предмете за које је одржан само један испитни рок те године још нижа, око 20%. Факултети су се на различите начине довијали да, колико-толико, олакшају студентима у таквим условима, па је тако, на примјер, Учитељски факултет у Бијељини, због погоршане ситуације на фронтима и ангажовања великог броја студената у јединицама Војске Републике Српске, предавања из зимског семестра 1994. године организовао током јануара и фебруара 1995. године.

Упркос свим ратним недаћама, Универзитет није занемаривао ни научну компоненту свога рада. Руководство Српско-православне духовне академије у Србињу успјело је да ратне 1994. године одржи и први научни скуп у организацији Универзитета. Научни скуп, који је одржан у Требињу од 4. до 6. септембра 1994. године, био је посвећен 100-годишњици рођења и 15-годишњици упокојења једног од водећих православних теолога и духовника 20. вијека, Јустина Поповића, под називом *Ошаци Јустин Поповић у свом и нашем времену*. Учешће на скупу, поред ректора Максимовића, узели су и епископ захумско-херцеговачки Атанасије, митрополит црногорско-приморски Амфилохије, епископ врањски Пахомије, епископ браничевски Игњатије, академик Матија Бећковић, проф. др Жарко Видовић, пјесник Момир Војводић и други.

Убрзани развој и консолидовање Универзитета настављено је у првој половини 1995. године, када је основана и Универзитетска библиотека, али и обновљен рад још неких факултета. Исте године покренут је и часопис Универзитета *Васељена*, а у првом броју објављени су текстови митрополита дабробосанског Николаја, проф. др Војислава Максимовића, проф. др Љубомира Зуковића, епископа захумско-херцеговачког проф. др Атанасија Јевтића, проф. др Митра Миљановића и доц. др Нова Плакаловића, као и неколико радова проф. др Јустина Поповића поводом стоте године од рођења и 15 година од његовог упокојења. Такође, у првом броју *Васељене* објављен је и текст студента Драгане Мацгаљ, као и универзитетска хроника. Часопис *Васељена* је излазио до 2002. године.

Међутим, друга половина 1995. године донијела је бројне невоље Универзитету, посебно појединим факултетима, а највише оним који су егзистирали на подручју Српског Сарајева. Наиме, у то вријеме учестале су офанзивне акције муслиманских снага из Сарајева, а крајем августа у њих су се, као директна подршка муслиманској и хрватској војсци, укључиле и снаге НАТО-а. Петнаестодневно бомбардовање Републике Српске, проведено под кодним називом „Намјерна сила“, извело је преко 5.000 војника НАТО-а са више од 400 летјелица, укључујући и 222 борбена авиона

који су извели 3.515 летова. На Републику Српску бачено је 1.026 бомби укупне тежине преко 10.000 тона. Бомбардовање Српског Сарајева започело је 30. августа 1995. године у два часа и пет минута иза поноћи, а у наредних 15 дана на војне и цивилне објекте у Српском Сарајеву НАТО је бацио преко 600 разорних пројектила из ваздуха и више од 2.000 топовских граната са Игмана, калибра већег од 120 милиметара. Мета напада НАТО авијације, којој су се са земље придружиле и НАТО снаге са својом тешком артиљеријом, за брзу интервенцију на Игману, били су положаји Војске Републике Српске, али и цивилни објекти у и око Сарајева. Током тих петнаест дана НАТО снаге, са земље и из ваздуха, немилосрдно су бомбардовале: Пале, Вогошћу, Илијаш, Грбавицу, Лукавицу и Хаџиће, једнако војне и цивилне објекте, па чак и болницу „Жица“ у Блажују, а кориштена је и муниција са осиромашеним уранијумом. Том приликом страдали су и објекти Универзитета, а највише зграда Електротехничког факултета у Лукавици, у којој је било смјештено неколико факултета. Она се нашла међу првим бомбардованим објектима на подручју Српског Сарајева. И поред свих настојања тадашњег руководства Универзитета и факултета, због тешког оштећења зграде (поломљене су биле све стаклене површине, порушени преградни зидови и покидане све водо и електроинсталације), ова три факултета нису била у могућности да до прољећа 1996. године наставе са наставним процесом. Међутим, упис студената на прву годину студија ни у тој академској години није обустављен. Влада Републике Српске одобрила је те године Универзитету у Сарајеву Републике Српске упис 1.023 студента, од тога 658 на буџету, 280 самофинансирајућих и 85 ванредних. Тачан број уписаних студената је следећи: Економски факултет Пале 150, Електротехнички факултет у Сарајеву 70, Машински факултет у Вогошћи 100, Медицински факултет у Србињу 80, Стоматолошки факултет у Србињу 60, Правни факултет у Илици 130, Пољопривредни факултет у Сарајеву 40, Технолошки факултет у Зворнику 100, Музичка академија на Илици 13, Учитељски факултет у Бијељини 130, Филозофски факултет у Сарајеву 100, Духовна академија „Свети Василије Острошки“ у Србињу 50. Накнадно, 22. августа 1995. године, Влада је одобрила и упис 60 студената на Факултет за производњу и менаџмент у Требињу, 80 студената на Факултет за физичку културу на Палама и 25 студената на Академију ликовних умјетности у Требињу. У децембру 1995. године Влада је одобрила упис још 10 ванредних студената на Факултет за физичку културу на Палама, тако да је укупан број студената којима је Влада те године одобрила упис на Универзитет у Сарајеву Републике Српске износио 1.198.

Међутим, убрзо након почетка академске 1995/1996. године, Универзитет, тачније речено факултете смјештене на простору Српског Сарајева,

снашла је нова невоља. Наиме, Дејтонским мировним споразумом већина општина дотадашњег српског града Сарајева, попут Вогошће, Хаџића, Илијаша, Илиће предате су муслиманско-хрватској Федерацији, чиме започиње егзодус сарајевских Срба из тих општина. Заједно са егзодусом становништва започео је и егзодус оних факултета који су до тада егзистирали у њима. На удару су се прије свих нашли Машински факултет у Вогошћи те Правни факултет и Музичка академија на Илици, који су се морали селити, док су се Електротехнички, Филозофски и Пољопривредни факултет у Лукавици нашли веома близу линије раздвајања. Тих тешких дана, у стању крајње неизвјесности и напетости, ректор Максимовић се обратио предсједнику Народне скупштине Момчилу Крајишнику, који је тада вршио и функцију предсједника Државног комитета за имплементацију споразума у Дејтону, са молбом да има у виду постојање факултета у општинама које треба да припадну муслиманско-хрватској Федерацији БиХ, те да о свим промјенама и одлукама Комитета редовно обавјештава декане тих факултета. Допис исте садржине ректор је упутио и Трифку Радићу, предсједнику Ратног предсједништва Српског Сарајева. Трачак наде за сарајевске Србе, да ће се можда исправити неправда учињена према њима у Дејтону, пружала је Мировна конференција у Паризу. У очајничком покушају да спријечи егзодус српског народа из Сарајева, а самим тим и исељавање факултета из општина које су поклоњене Федерацији БиХ, Вијеће Универзитета у Сарајеву Републике Српске, преко ректора Максимовића, обраћало се предсједнику СР Југославије Слободану Милошевићу, али и тадашњим најзначајнијим европским и свјетским политичарима, предсједнику Руске Федерације Борису Јељцину, француском предсједнику Жаку Шираку и америчком предсједнику Билу Клинтону.

Међутим, сви ти вапаји нису уродили плодом и Универзитет је подијелио судбину егзодуса сарајевских Срба. Вијеће Универзитета је 23. маја 1995. године дало сагласност да се Машински факултет из Вогошће, Правни факултет са Илиће и Филозофски факултет из Лукавице преселе на Пале, а Музичка академија са Илиће у Лукавицу. Иако је првобитном одлуком било предвиђено да се Филозофски факултет смјести у просторије Дома културе на Палама, Правни факултет у просторије Црвеног крста, а Машински факултет у просторије фабрике „ФАМОС – Коран“ Пале, на крају су Филозофски и Правни факултет смјештени у објектима фабрике „ФАМОС-а“, а Машински факултет је нешто касније са Пала пресељен у Лукавицу. За факултете пресељене на Пале то је био потпуно нови почетак и то у неадекватним просторијама фабрике „ФАМОС-а“, у монтажним објектима које је требало адаптирати за нову намјену и опремити

најосновнијом опремом за рад факултета и извођење наставе. У те сврхе Главни штаб Војске Републике Српске додијелио је ургентно Универзитету, јуна мјесеца 1996. године, 150 комада школских клупа и 300 столица, који су равномјерно подијељени факултетима на Палама: Филозофском, Правном, Машинском и Факултету за физичку културу, као и новом објекту Студентског центра Пале на Јахорини. Међутим, то није било ни близу довољно за нормално одвијање наставе, па ће се помоћ за опремање ових факултета наставити интензивно тражити и у наредном периоду.

Након окончања рата за Универзитет у Сарајеву Републике Српске почињало је једно ново доба, почињао је период мирнодопског развоја. То је истовремено значило и нове напоре за обезбјеђивање адекватних услова за рад факултета и установа студентског стандарда, као и напоре у обезбјеђивању властитог кадра, који се такође може окарактерисати као период борбе за опстанак Универзитета. Читава 1996. година протекла је у превазилажењу организационих проблема након пресељења појединих факултета на нове локације, што је подразумијевало низ активности, од адаптације и прилагођавања објеката новој намјени до регулисања питања иселења других институција из објеката који су додијељени на коришћење факултетима. Осим тога, финансијска средства која је Влада додјељивала Универзитету била су изразито скромна, па су и даље донације и помоћ привредних субјеката били од кључног значаја за опстанак и развој Универзитета, посебно у условима када су се факултети смјештали у неусловне просторе које је требало адаптирати, али и опремити. Велику помоћ, посебно у школском материјалу и опреми, у више наврата је слао Универзитет у Приштини. Такође, управа Универзитета настојала је да ријеши и основне потребе за стамбеним простором за наставнички кадар, како би се он задржао на овим просторима, а што је било неопходно за нормално функционисање факултета. Уз све наведено, Универзитет је наставио са припремама за наставак прекинутог наставног процеса, као и са уписом студената на свим факултетима и академијама у новој академској 1996/97. години, па чак и са неким новим студијским програмима. Савјет Универзитета, којим је тада предсједавао Момчило Крајишник, на сједници одржаној 25. јула 1996. године, поново је за ректора Универзитета именовано проф. др Војислава Максимовића. Број студената се почео повећавати, јер је Влада Републике Српске те године одобрила упис укупно 1.300 студената на Универзитет. Према подацима из маја мјесеца 1997. године, Универзитет је тада имао укупно 3.132 студента.

У то вријеме вршени су покушаји да Виша школа за пословну економију у Бијељини прерасте у факултет, међутим за тако нешто није било саглас-

ности Министарства науке, образовања и културе, јер Народна скупштина до тада није донијела одлуку о оснивању ове високошколске установе. Одлуком од 11.10.1996. године Министарство образовања, науке и културе одобрило је Економском факултету у Брчком да настави васпитно-образовну дјелатност те године, али само са студентима који су уписали факултет до почетка ратних дејстава, без права на упис нових студената на прву годину студија, како је то било предвиђено и одлуком из 1993. године, до нове одлуке Владе. За вршиоца дужности декана Економског факултета у Брчком именован је проф. др Стеван Стевић, који је ускоро именован на функцију проректора за финансије Универзитета. Супротстављајући се свим проблемима с којима се сучељавао, Универзитет је успио да у сарадњи са митрополитом дабробосанским господином Николајем организује још један научни скуп на Православној духовној академији „Свети Василије Острошки“ у Србињу, 21. и 22. августа 1996. године, на тему *Владика Николај у свом и нашем времену*. Поред ректора и митрополита, на скупу су узели учешће и многи истакнути научни радници попут Николе Кољевића, Петра Милосављевића, владике Атанасија (Јевтића), Радована Биговића и других.

У академску 1997/98. годину Универзитет је ушао са 13 факултета (Факултет за производњу и менаџмент Требиње, Електротехнички факултет Лукавица, Факултет за физичку културу Пале, Филозофски факултет Пале, Правни факултет Пале, Машински факултет Пале, Пољопривредни факултет Лукавица, Учитељски факултет Бијељина, Технолошки факултет Зворник, Економски факултет Пале, Економски факултет у Брчком, Медицински факултет Србиње и Стоматолошки факултет Србиње) и 4 академије (Православна духовна академија „Свети Василије Острошки“ Србиње, Музичка академија Лукавица, Ликовна академија Требиње и Академија за конзервацију умјетнина српских Београд). У току 1997. године настављено је и оспособљавање објекта студентског стандарда, па је првих мјесеци те године конституисан Студентски центар у Требињу. Влада Републике Српске одобрила је павиљон касарне „Источни логор“ у Требињу за намјене смјештаја студената, али је дати простор требало довести у функционално стање. За то вријеме настављена је и адаптација објекта Студентског дома на Јахорини, у коме је академске 1998/99. године боравило 200 студената Филозофског и Правног факултета. Такође, 1997. године почео је да функционише и Савез студената Универзитета у Српском Сарајеву, који је заступао права студентске популације. Исте године Универзитет је наставио са праксом организовања научних скупова, те је у Србињу од 16. до 18. маја, у просторијама Православне духовне академије одржан научни

скуп на тему *Православни дух у српској књижевности*. На скупу су радове презентовала 23 учесника, а међу њима су били и митрополит Николај, владика Атанасије, проф. др Милица Грковић, проф. др Јован Деретић и други. У тој години Универзитет је организовао још један научни скуп, 31. октобра и 1. новембра у Требињу, на тему *1847. година – међаш у историји српске духовности и културе*. Као и на претходним, и на овом скупу су узели учешћа истакнути научни радници. Закључком Вијећа Универзитета од 24. октобра 1997. године, Универзитет је промијенио назив у Универзитет у Српском Сарајеву, аналогно одлуци Владе Републике Српске о називу града Српско Сарајево.

У наредној 1998. години, као приоритетан проблем Универзитета, постављало се питање просторног смјештаја факултета, па су настављене активности да се у сарадњи са Дирекцијом за обнову и изградњу Града Српско Сарајево започне са изградњом универзитетског комплекса у Палама, што је подразумијевало изградњу објеката студентских домова, факултета смјештених у Палама, Ректората и Универзитетске библиотеке на локалитету Каловита брда. Иако је уговор са Дирекцијом за обнову и изградњу Града Српско Сарајево потписан крајем децембра 1997. године, недостатак финансијских средстава успоравао је планиране активности. У току 1999. године био је завршен само идејни пројекат за изградњу студентских домова, а до половине 2000. године изведени су само земљани радови на предвиђеним објектима. Истовремено, Машински факултет је у току септембра мјесеца 1998. године поново пресељен из Пала у Лукавицу, тако да је наставу у академској 1998/99. години започео у просторијама Електротехничког факултета. Универзитет је 1998. године формирао и Издавачко-културни центар, који је имао четири подручја дјеловања: издаваштво, културу, спорт и рекреацију и информативне дјелатности. Наредне године формирано је и Универзитетско спортско друштво. Ректорска конференција Републике Српске формирана је 1998. године и њу су тада чинили Универзитети у Српском Сарајеву и Бањој Луци. Такође, Универзитет у Српском Сарајеву био је и члан заједничке Ректорске конференције Савезне Републике Југославије и Републике Српске, а уговори о сарадњи потписани су са Универзитетом Црне Горе и Универзитетом у Београду. Настављена је пракса организовања научних скупова у сарадњи са Митрополијом дабробосанском, па је у септембру мјесецу 1998. у Србињу организован научни скуп посвећен осамстотој годишњици манастира Хиландара. Као и раније, и овај скуп је окупио звучна научна имена. Крајем 1998. године Универзитет је промовисао и прву генерацију доктора наука, њих укупно 12.

Први мјесеци 1999. године били су изузетно тешки по Савезну Републику Југославију, чији су универзитети били најјачи ослонац и подршка у раду Универзитета у Српском Сарајеву. Наиме, те године у марту мјесецу започела је агресија НАТО-а на Савезну Републику Југославију, а Универзитет је тим поводом упутио јавно саопштење, заједно са Академијом наука и умјетности Републике Српске и Универзитетом у Бањој Луци, у коме је најоштрије осуђен акт агресије, те изражена солидарност са Српском академијом наука и умјетности, универзитетима и народом Савезне Републике Југославије и понуђена им је помоћ у границама могућности. Савјет Универзитета, којим је тада предсједавао мр Момчило Крајишник, на сједници одржаној 28. јула 1999. године, донио је стратешке смјернице за даљи развој Универзитета. Осим основним стратешким циљевима, као што су, на примјер, очување факултета на досадашњим локацијама „у смислу да се задржи овај простор као интеграциони фактор Републике Српске“, затим јачање сарадње са Универзитетом у Бањој Луци и универзитетима у СРЈ, стамбено збрињавање наставничког кадра и слично, посебна пажња посвећена је потреби за успостављањем међународне сарадње и интернационализације Универзитета. У том смислу донесена је одлука о формирању радне групе за међународну сарадњу, а као приоритети одређени су израда презентације и укључивање факултета у интернет систем, затим укључивање у ВІНАРNET мрежу (Центар за развој, организацију и вођење јединствене академске мреже у БиХ, који је финансиран од стране Републике Словеније уз помоћ Европске заједнице), а све то у циљу укључивања наставника и студената у међународну размјену, почевши од стручних пракси, па све до међународних TEMPUS пројеката. Са истим циљем била је формирана и посебна комисија, а захтјев за укључивање факултета Универзитета у ВІНАРNET мрежу упућен је већ половином августа мјесеца 1999. године. Као један од стратешких циљева Универзитета, на поменутој сједници Савјета, означено је и формирање Природно-математичког факултета. У ту сврху именован је и координатор активности проф. др Милован Пецељ. До краја септембра 1999. године завршен је елаборат, као и остали акти неопходни за подношење захтјева Влади Републике Српске. Било је предвиђено да Природно-математички факултет има одсјеке за биологију, географију, математику и хемију, на које је у академској 1999/2000. години требало одобрити упис за укупно 400 студената. Министарство је почетком новембра 1999. године дало сагласност за покретање Студијског програма за географију Природно-математичког факултета, али до формирања факултета није дошло, већ је поменути студијски програм почео да егзистира при Филозофском факултету. Наредне године отворен је и Студијски програм за математику, такође при Фило-

зофском факултету, па су тако природно-математичке науке придружене том факултету, док посебан Природно-математички факултет није формиран. Такође, Вијеће Универзитета је, на сједници одржаној 29. јула 1999. године, дало сагласност на одлуку Правног факултета да покрене наставну линију у Бијељини, као и сагласност о броју студената које могу уписати у прву годину студија.

Савез студената Универзитета у Српском Сарајеву, иако је функционисао уз бројне финансијске потешкоће, спроводио је низ веома значајних активности за студентску популацију. Прије свега, заједно са колегама из Бање Луке формирана је Унија студената Републике Српске, након чега су се представници студената укључили у рад Удружења студентских унија Европе. Плод тога било је присуство студентских представника Уније студената Републике Српске на скупштинама Удружења студентских унија Европе на Кипру, у децембру 1999. године, и у Литванији у марту 2000. године. То је био значајан искорак студентских представника када је у питању међународна сарадња и академско увезивање са колегама из Европе. Исто тако, чињени су покушаји на интернационализацији Универзитета, па је у фебруару 2000. године ректор Максимовић поднио апликацију за пријем Универзитета у Српском Сарајеву у Европску ректорску конференцију.

На сједници која је одржана 21.12.1999. године Влада Републике Српске је именovala нове чланове Савјета, па је након тога услједило именовање представника факултета у Савјет. Савјет Универзитета тада је бројао укупно 32 члана, по 16 представника факултета и Владе Републике Српске. Након тога приступило се избору новог ректора Универзитета, пошто је дотадашњем, првом ректору, проф. др Војиславу Максимовићу, истекао мандат. Према тадашњем закону, кандидата за ректора предлагало је Вијеће Универзитета, а бирао га је Савјет. У немогућности да лично присуствује сједницама Вијећа и Савјета, ректор Максимовић је овластио проректора Митра Миљановића да закаже сједнице и том приликом члановима Вијећа и Савјета упутио опроштајно писмо, у коме је, између осталог, навео: „Наше жеље, напори, труд и пркос дали су резултате који импресионирају и нас учеснике и свједоке. Основали смо тринаест факултета и три академије, на којима студира неколико хиљада наших синова и кћери. Њима предају они наставници чију научну и стручну основу оплемењује национална свијест и светосавска вјера. Без обзира на све што нас као народ чека, из чега се не може да издваја појединачна судбина, Универзитет у Српском Сарајеву не смије да изгуби научни дигнитет, а ни своју националну основу на којој је утемељен на самим почецима свога постојања“.

Сједнице Вијећа и Савјета Универзитета одржане су 15. априла 2000. године и на њима је једногласно предложен и изабран за новог ректора проф. др Бориша Старовић, декан Медицинског факултета у Фочи. Као приоритете у свом будућем раду, које је саопштио на изборној сједници Вијећа Универзитета, ректор Старовић је навео очување Универзитета у Српском Сарајеву са свим факултетима и академијама, признавање диплома издатих на Универзитету, као и борбу за равноправан положај Универзитета у Српском Сарајеву са осталим Универзитетима у Републици Српској, Босни и Херцеговини, Европи и свијету. Основна стратегија новог руководства за опстанак и даљи развој Универзитета у Српском Сарајеву базирала се на чињеници да је дисперзија факултета у тада седам градова на истоку Републике Српске „стварна и потенцијална гаранција опстанка народа и даљег општег развоја овог дијела Републике Српске“. Према процјенама из 1996. године на простору од Брчког до Требиња живјело је око 550.000 становника, што је била озбиљна база будуће студентске популације на Универзитету.

У то вријеме Универзитет у Српском Сарајеву трпио је велике притиске од дијела међународне заједнице јер се одређени кругови нису мирили са чињеницом да поред Универзитета у Сарајеву постоји и Универзитет у Српском Сарајеву, а као саставни дио тих притисака били су и захтјеви да се Економски факултет у Брчком издвоји из састава Универзитета. У остварењу циља међународне афирмације ректор Старовић је предузео прве кораке, одмах након преузимања функције ректора. На његов позив Универзитет је, већ 10. маја 2000. године, посјетила прва већа делегација европских универзитета коју су чинили представници универзитета у Риму, Бохуму, Даблину, Упсали, као и представници шпанских универзитета. На састанку су договорени први конкретни кораци ка успостављању сарадње са наведеним универзитетима. Исто тако, предузети су кораци за аплицирање у Coimbra Group Universities, а ново руководство Универзитета изразило је подршку Болоњском процесу и заложило се за укључивање Републике Српске и Универзитета у Српском Сарајеву у тај процес, као неопходан корак ка међународној афирмацији Универзитета. На 36. сједници Вијећа Универзитета разматрана је могућност оснивања Канцеларије за међународну сарадњу, као предуслова за успостављање сарадње са Универзитетом у Нотингему. Поред наведеног, ректор Старовић је извршио реорганизацију Ректората, успостављајући прије свега Секретаријат Универзитета, пошто је до тада Ректорат имао свега три запослена административна радника, те покренуо активности на информатичком умрежавању Ректо-

рата са свим факултетима Универзитета. Настављене су активности на обезбјеђивању смјештајних капацитета за факултете и студентске домове у разним центрима гдје су егзистирали факултети Универзитета. На примјер, у току 2000. године ријешени су смјештајни капацитети за факултете који су егзистирали у Требињу, и то на начин да је факултетима, који су до тада радили у објекту Дома културе у Требињу, Влада Републике Српске додијелила зграде у кругу касарне „Војвода Лука Вукаловић“ које су адаптиране и прилагођене потребама факултета. На истој локацији Влада је додијелила и објекат за Студентски дом, који је у току 2000. године адаптиран, па су од септембра мјесеца те године студенти усељени у нове намјенске просторије. Исто тако, Универзитет је израдио елаборат о рјешавању стамбене проблематике наставника и сарадника, као једног од предуслова опстанка и успјешног развоја Универзитета, али је само мањи дио тог плана био реализован.

У међувремену, Ректорат Универзитета је пресељен са Пала у Лукавицу, тачније у зграду Електротехничког факултета. Иако све околности око пресељења зграде нису најјасније, ипак се из расположиве документације може закључити да је и у овом питању постојао одређени утицај међународног фактора. О томе посредно свједоче и закључци сједнице Вијећа Универзитета од 23. децембра 2000. године, у којима је наведено да се Универзитет у Српском Сарајеву „свим средствима бори против било какве дискриминације“, затим да се организује састанак са високим представником Волфгангом Петричем и изнесу сви присутни проблеми, те да након формирања нове Владе Републике Српске ректор „обнови разговор са министром просвјете и другим личностима у Влади, о положају и статусу Универзитета у Српском Сарајеву“. Одлуку о промјени сједишта Вијеће Универзитета донијело је 20. фебруара 2001. године.

Без обзира на све тешкоће с којима се Универзитет суочавао, број првоуписаних студената је и даље наставио да расте, па је Влада Републике Српске одобрила да се у академској 2000/01. години на Универзитет у Српском Сарајеву упише укупно 1.981 студент, а већ наредне академске 2001/02. године Влада је одобрила упис чак 2.135 студената. Према подацима од 12. фебруара 2001. године Универзитет је тада имао укупно 6.985 студената.

У току 2001. године много је учињено на рјешавању смјештајних капацитета, посебно када су у питању студентски домови. Наиме, у најтежој ситуацији било је око 160 студената Филозофског и Правног факултета, који су и даље били смјештени у неусловним војним објектима на Јахорини, гдје су се уселили још 1996. године, након егзодуса из Сарајева. Осим

тога, Министарство одбране Републике Српске затражило је од Студентског центра Пале да војне зграде на Јахорини врати овом Министарству за потребе војске до 1.8.2001. године. Радови на новим зградама студентских домова на Каловитим брдима те године су и дефинитивно обустављени, па је у таквој ситуацији Студентски центар покренуо иницијативу да се хотел „Коран“ у Палама, који је прије тога био додијељен Олимпијском центру, сада додијели Студентском центру. Пошто је ова иницијатива наишла на ширу друштвену подршку, Влада Републике Српске дала је сагласност да Олимпијски центар уступи наведени простор Студентском центру. Послови адаптације и поправке извршени су у кратком року, па је нови Студентски дом у бившем хотелу „Коран“ у Палама, који је током рата служио и као ратна болница, отворен већ у новембру 2001. године. Истовремено са овим активностима Универзитет је покренуо и иницијативу да се двије зграде у бившој касарни „Славиша Вајнер Чича“ у Лукавици такође додијеле за потребе студентских домова. Одлуку о додјели ових објеката Универзитету донијела је Скупштина општине Српско Ново Сарајево у јуну мјесецу 2001. године, с тим да се усељавање студената у нове објекте обавља постепено, према динамици исељавања избјеглог и расељеног становништва које је боравило у тим објектима.

Истовремено са рјешавањем смјештаја студената, током године је настављено и рјешавање питања смјештаја факултета, па је августа мјесеца 2001. године Технолошки факултет у Зворнику уселио у нову зграду која је раније припадала фабрици „Стандард“ у Каракају, а тада је започела и адаптација Студентског дома на истом локалитету. У исто вријеме је покренута иницијатива да се започете, а недовршене, зграде државних органа на Палама додијеле Универзитету за потребе Филозофског и Правног факултета, што је подржао градоначелник и руководство Града Српско Сарајево. Иначе, неопходно је нагласити да је у читавом ратном и поратном периоду развоја Универзитет уживао потпуну подршку општинских руководства у којима су егзистирали факултети, као и подршку Града Српско Сарајево.

Упоредо са борбом да се обезбиједи равноправан статус Универзитета у Српском Сарајеву са осталим универзитетима у Републици Српској и Босни и Херцеговини, као и напорима да се обезбиједи адекватни смјештајни капацитети за факултете и студентске домове, одвијале су се појачане активности на пољу међународне афирмације Универзитета. Прије свега, Универзитет је формирао Канцеларију за међународну сарадњу, за чијег је руководиоца именована проф. др Снежана Билбија, професор на Одсјеку за енглески језик Филозофског факултета, а затим је услиједио читав низ активности поменутих канцеларије, прије свега потписивање споразу-

ма и међусобне посјете представника универзитета. Такође, Универзитет се укључио и у рад Координационог одбора за високо образовање у БиХ, чији су покровитељи били ОНР и ЕС-ТАЕР. Истовремено, настављене су активности Савеза студената, који је под покровитељством WUS Аустрија и TEMPUS програма радио на реализацији мреже студентских унија БиХ. Представници Савеза студената Универзитета у Српском Сарајеву постали су равноправни чланови Конзорцијума TEMPUS програма, а имали су и свог представника у раду Омладинског политичког форума Европе, који је одржан почетком октобра 2001. године у Софији.

У току 2002. године Универзитет се суочио са финансијским проблемима који су били посљедица погоршаног финансијског стања у земљи, али и одлуке Владе да се финансирање високошколских установа врши путем гранта, па је Министарство смањивало средства универзитетима што је доводило до неисплаћивања или нередовног исплаћивања плата и материјалних трошкова, а криза је ескалирала у наредној 2003. години када су факултети и установе студентског стандарда били суочени са бројним финансијским проблемима. Овакво финансијско стање посебно се негативно одразило на адаптацију и опремање зграда будућег Студентског дома у Лукавици, али и на поједине факултете и академије. На примјер, Академија ликовних умјетности у Требињу, и поред тога што је адаптирала просторије у новој згради, није могла да усели у исту због недостатка средстава за опремање простора. Они факултети који су располагали са већим фондом властитих средстава успјевали су да надомјесте недостајућа средства за плате и материјалне трошкове, али је било и оних који то нису били у могућности да учине. Посебан проблем, али и негодовање, изазвала је одлука Владе Републике Српске да се финансијска средства намијењена за финансирање два државна универзитета у Републици Српској подијели у сразмјери 62% Универзитету у Бањој Луци, а 38% Универзитету у Српском Сарајеву. О томе свједочи и један допис који је 26. фебруара 2003. године упутило Вијеће Универзитета ресорном министарству са захтјевом да им се достави наведена одлука, као и критеријуми на основу којих је она донесена. Незавидно материјално стање Универзитета негативно се одражавало и на спровођење појединих међународних пројеката јер факултети нису били у могућности да испуне свој дио обавеза преузетих пројектним уговорима. Тако, на примјер, Машински факултет није био у могућности да обезбиједи свој дио обавеза по Уговору за реализацију СЕР пројекта „Лабораториј за алатне машине – CNC управљање“, па их је међународни партнер WUS Аустрија обавијестио да су принуђени обуставити имплементацију пројекта.

У више наврата је руководство Универзитета код свих релевантних републичких органа и носилаца највиших функција понављало захтјеве за равноправним статусом два универзитета у Републици Српској, а напоре у овом смјеру улагало је и руководство Града Српско Сарајево. У неколико наврата ректори су морали да изражавају и протесте због покушаја да се обустави упис студената на појединим факултетима. Тако је још 1998. године ректор Максимовић оштро протествовао због неодобравања уписа студената на Православну духовну академију у Србињу у првом уписном року те године, а ректор Старовић је исто тако оштро протествовао 2004. године због одлуке Владе Републике Српске да те године обустави упис студената на прву годину студија на Факултету за производњу и менаџмент у Требињу. У таквој ситуацији општине и Град Српско Сарајево пружали су помоћ факултетима и Универзитету колико је било у њиховој моћи. На примјер, Град Српско Сарајево у свом буџету за 2004. годину планирао је 125.000,00 КМ за Универзитет (31.680,00 КМ за стипендије и 93.920,00 КМ за набавку опреме и учила), што су у то вријеме била огромна средства. Осим тога, Градска управа је безрезервно подржавала приједлоге који су долазили са Универзитета, па је 2004. године подржала и иницијативу да се хотел „Панорама“ у Палама додијели Студентском центру у циљу проширења смјештајних капацитета за студенте на Палама. Осим Града Српско Сарајево и општина које су биле у његовом саставу, Универзитет је од његовог формирања имао и безрезервну подршку и помоћ митрополита дабробосанског господина Николаја (Мрђе), чије заслуге за Универзитет тек треба да добију пуну научну обраду и историографску верификацију.

Поред свих наведених проблема Универзитет је у том периоду успио да постигне значајне резултате, првенствено на пољу институционалне доградње, као и укључивања у европску мрежу универзитета, што је био огроман успјех, посебно ако узмемо у обзир друштвене и политичке прилике у којима је функционисао. Управо током настојања да се обезбиједи финансијска средства за нормално функционисање Универзитета из Женеве је 31. марта 2003. године стигао допис да је Универзитет у Српском Сарајеву примљен у пуноправно чланство Европске асоцијације универзитета. То је била најбоља сатисфакција руководству, али и свим запосленим за изузетне напоре које су улагали претходних година за очување и развој Универзитета. На пољу међународне афирмације од великог значаја је било и укључивање у WUS и TEMPUS програме, али и информатичко опремање Универзитета из средстава кредита Свјетске банке. То је омогућило и организовање Информатичког центра Универзитета који је отворен крајем 2002. године. Иначе, почевши од 2003. године све више факул-

тета Универзитета је започело учешће у међународним пројектима, па су тако 2004. године осим Универзитета, међународне пројекте реализовали Електротехнички, Машински и Правни факултет, док је сам Медицински факултет реализовао чак три TEMPUS пројекта. У току 2002. године продужен је и нови двогодишњи мандат ректору Бориши Старовићу, који је упоредо обављао и функцију декана Медицинског факултета у Фочи.

Година 2003. била је значајна за цјелокупно високо образовање, па и за Универзитет у Српском Сарајеву, јер се 18. септембра 2003. године у Берлину Босна и Херцеговина и званично прикључила Болоњском процесу, који је подразумијевао цјелокупну реформу високог образовања. Прије свега то се односило на доношење нових закона о високом образовању, који би обезбиједили мобилност студената, заједничке дипломе, осигуравање квалитета, провођење акредитације и друге активности усаглашене са Болоњским процесом. У сагласности са наведеним, Универзитет је приступио изради Плана институционалног развоја за период 2003–2008. године у који су инкорпорирани болоњски процеси. Још прије тога, у току 2002. године, завршен је Пројекат информационог система Универзитета, који је био предуслов за отпочињање наведених процеса. Оба ова пројекта финансирала је Свјетска банка.

Према подацима из фебруара 2003. године Универзитет је имао укупно 8.806 студената на свим нивоима студија, а у академској 2002/03. години уписано је 1.834 бруцоша (930 редовних на буџету, 542 самофинансирајућа и 362 ванредна). У то вријеме Универзитет је имао 205 стално запослених професора и 307 асистената, 426 хонорарно ангажованих професора, 138 радника из реда ненаставног особља и 65 осталих радника, што је укупно износило 1.141 запослени. Из ових података је јасно да је Универзитет десет година од оснивања у значајној мјери поправио кадровску структуру стално запослених наставника и сарадника, али је и даље ангажован велики број хонорарних сарадника. Свакако да су проблеми у финансирању високог образовања претходних неколико година успорили процес пријема младих кадрова, али је значајан искорак у том смислу учињен 2004. године, када је Завод за запошљавање Републике Српске одобрио пријем нових 150 асистената на два универзитета у Републици Српској.

Проблем нередовног и недовољног финансирања Универзитета настао се и у наредној 2004, али и у 2005. години јер је нови систем финансирања и трезорског пословања обезбјеђивао само 50% финансијског плана Универзитета. У таквој ситуацији било је покушаја да се проблем финансирања ријеша укључивањем локалних заједница источног дијела Републи-

ке Српске у суфинансирање дијела материјалних трошкова Универзитета. Осим тога финансирање материјалних трошкова факултета у потпуности је пребачено на факултете. У посебно тешкој финансијској ситуацији нашао се Ректорат Универзитета који није имао властитих прихода од школарина и других студентских уплата, али ни средстава од Владе којима би платио материјалне и друге трошкове. Проблема у финансирању имали су и студентски центри. И поред свега тога поједини факултети су налазили начина да се осим бављења својом основном активношћу, то јест образовањем, посвете и научном раду, па је све више факултета почело да организује научне скупове, а неки од њих су касније прерасли у признате међународне скупове. Осим тога, поједини факултети су налазили начина да се посвете и организацији разних културних и умјетничких, па чак и спортских садржаја. Једно вријеме је веома успјешно функционисао Кошаркашки клуб „Филозофски“ на Палама, у којем су играли студенти овог факултета и који се такмичио у Првој лиги Републике Српске. Такође, веома успјешан је био и Одбојкашки клуб „Студент“ из Пала, који се такмичио у Премијер лиги БиХ.

Упркос свим финансијским проблемима настављена су улагања у универзитетску инфраструктуру. Изградња и адаптација смјештајних капацитета Универзитета интензивирана је у току 2003. и 2004. године, када су настављени радови на зградама „државних органа“ у Палама, које су, након дефинитивног пресељења институција Републике Српске у Бању Луку, додијелене за потребе Филозофског и Правног факултета. Зграде Филозофског и Правног факултета уселене су академске 2005/06. године, а убрзо након тога и Економски факултет се уселио у нове просторије Правног факултета, чиме је некадашњи универзитетски комплекс на Каловитим брдима, у којем је Универзитет почео да ради, коначно био испражњен, осим Студентског дома у коме су и даље боравили студенти Економског факултета.

У току 2004. године Универзитет је опет био принуђен да мијења назив, пошто је Уставни суд БиХ прогласио неуставном одредницу „српско“ у називима градова и општина у Републици Српској. Сходно тој одлуци, Град Српско Сарајево промијенио је назив у Град Источно Сарајево, а Вијеће Универзитета одлучило је да нови званични назив буде Универзитет у Источном Сарајеву. Иначе, те године је Наставно-научно вијеће Православне духовне академије „Свети Василије Острошки“, на сједници одржаној 23. јуна 2004. године, донијело одлуку да се она преименује у Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, што је потврдио Свети архијерејски сабор Српске православне цркве, на јесењем редовном засје-

дању, 7. септембра 2004. године, а Народна скупштина Републике Српске усвојила 22. априла 2005. године. Такође, 2004. године је по први пут јавно и грубо нарушена аутономија Универзитета од стране међународних фактора, када је тадашњи високи представник у БиХ, Педи Ешдаун, забрањено проф. др Радомиру Лукићу да обавља све јавне функције, па самим тим и функцију декана Правног факултета. Упркос бројним протестима и петицијама студената читавог Универзитета и одбијању Савјета Правног факултета да спроведе поменућу одлуку као незакониту, професор Лукић је, наредне 2005. године, правним насиљем високог представника и притиском међународног фактора, ипак био уклоњен не само са функције декана, већ му је и ускраћено право да уопште ради на Универзитету. Исто тако, октобра 2005. године високи представник је, због одбијања да смијени професора Лукића, смијенио са функције тадашњег министра просвјете и културе проф. др Милована Пецеља, ранијег декана Филозофског факултета у Палама.

Крајем 2004. године конституисан је нови Савјет Универзитета, па је у наредној 2005. години услиједио и избор новог руководства Универзитета. За новог ректора изабран је проф. др Митар Новаковић, ранији декан Учитељског факултета у Бијељини, проректор Универзитета у Српском Сарајеву и министар просвјете и културе у Влади Републике Српске. У току 2005. године Универзитет је добио још два нова факултета, пошто је одлуком Владе Републике Српске, од 28. јула 2005. године, Виша школа за спољну трговину из Бијељине прерасла у Факултет спољне трговине, а Виша техничка школа из Добоја у Саобраћајни факултет у Добоју. Убрзо након избора новог ректора, тачније 16. маја 2005. године, изненада је преминуо доскорашњи ректор Универзитета, проф. др Бориша Старовић. Непуна два мјесеца након тога, 10. јула 2005. године, у саобраћајној несрећи је смртно страдала проф. др Олга Благојевић, дугогодишњи декан Стоматолошког факултета у Србињу. Само двије године након тога, 12. августа 2007. године, такође у саобраћајној несрећи, страдао је и њен насљедник на мјесту декана Стоматолошког факултета, проф. др Ново Дубовина. Након тога, Стоматолошки факултет је убрзо угашен или тачније трансформисан у студийски програм Медицинског факултета у Фочи.

Пред новим руководством Универзитета био је низ значајних задатака, а то се прије свега односило на провођење озбиљне и суштинске реформе Универзитета коју су захтијевали принципи Болоњског процеса. То је подразумијевало увођење стандарда квалитета по европским мјерилима и усаглашавање процедура у управљању квалитетом у образовању, а у које је Универзитет ушао веома озбиљно и посвећено. Факултети су се припре-

мали за прелазак на нове наставне планove и програме, усаглашене са болоњским принципима, а предстојала је и израда новог Статута Универзитета, уз значајну помоћ Европске комисије и Вијећа Европе кроз заједнички пројекат на нивоу БиХ под називом „Модернизација руководних и управљачких способности универзитета у Босни и Херцеговини“. С обзиром на то да је усаглашавање високог образовања са болоњским принципима подразумијевало и интегрисање Универзитета, рачунајући ту власничку структуру објеката, предстојао је и процес преноса власништва над објектима са факултета на Универзитет. Поред тога, Болоњски процес је захтијевао да сви факултети имају адекватне намјенске смјештајне објекте, па је предстојао и довршетак процеса изградње нових објеката за факултете који нису имали ријешено питање смјештаја. Све је то било неопходно припремити како би Универзитет ушао спреман у прву акредитацију која је предстојала 2010. године. У смислу рјешавања просторних капацитета, поред завршетка објеката Филозофског и Правног факултета у Палама, приступило се и радовима на изградњи универзитетског објекта у Бијељини, површине 7.500 м², планираног за смјештај два факултета која су тамо функционисала, али и за истурена одјељења Правног и Пољопривредног факултета. Такође, коначно су убрзани радови и на објекту Студентског дома у Лукавици који је усељен 2006. године. Исто тако, зграда робних резерви у Фочи предата је Медицинском факултету и убрзано адаптирана за његове потребе.

Нови Закон о високом образовању који је требало да омогући спровођење реформских процеса на универзитетима, Народна скупштина Републике Српске донијела је 19. јула 2006. године, али због бројних непрецизности које су доводиле у питање његову проводивост, већ 27. марта 2007. године услиједиле су његове измјене и допуне. По тим актима универзитети у Републици Српској постали су интегрисани, што је подразумијевало да факултети и умјетничке академије постају организационе јединице универзитета и губе статус правног лица. Улогу дотадашњег Вијећа Универзитета преузео је Сенат, а улогу Савјета преузео је Управни одбор Универзитета. Нови Статут Универзитета, усаглашен са Законом о високом образовању и болоњским принципима, усвојен је 21. јуна 2007. године, а након тога услиједио је убрзан процес прилагођавања новим прописима, али и новим методама наставног процеса, од увођења нивоа студија, осигурања квалитета, до новог начина вредновања резултата студентских постигнућа и оцјењивања. Упоредо је текао процес постепеног прилагођавања европском бодовном систему, трансферу и акумулацији ECTS кредита, као и израда и имплементација додатка дипломи, који је сваки студент

морао да добије уз диплому. Интензиван рад и напори који су наредних година чињени на пољу реформе омогућили су да Универзитет 23. маја 2012. године поднесе Захтјев за акредитацију, а 1. априла 2013. године добије рјешење о истој и тако постане први акредитовани јавни универзитет у Босни и Херцеговини. Тиме се Универзитет у Источном Сарајеву прикључио заједници акредитованих европских универзитета. Овом реформом започела је нова, савремена фаза развоја Универзитета коју су обиљежиле посвећеност научно-истраживачкој дјелатности и интензивна међународна сарадња, а посебно када је у питању размјена студената и наставног особља. Бројним активностима постављени су чврсти темељи за даљи развој Универзитета и створене су претпоставке за унапређење научно-истраживачког и умјетничко-истраживачког рада. С тим у вези, важан покретач је била реализација пројекта „Јачање функционалних и институционалних капацитета Универзитета у Источном Сарајеву“ чији је финансијер била Влада Републике Српске. У оквиру овог пројекта извршена је набавка лабораторијске, информатичке и друге опреме за чланице Универзитета те је створена реална основа за развој научно-истраживачког и умјетничко-истраживачког рада. Такође, кроз различите пројекте и програме, као и из властитих средстава, вршена је континуирана набавка и осавремењавање научно-истраживачке опреме на чланицама Универзитета.

Универзитет је потписао Декларацију о приступању Европској повељи за истраживаче и Кодексу за запошљавање истраживача 2013. године, а 2017. године Универзитету је додијељено престижно признање – Лого извршености у области унапређења услова рада истраживача (*Human Resources Excellence in Research*). На тај начин Универзитет настоји да унаприједи права истраживача и транспарентност при њиховом запошљавању и да постаје институција привлачна за истраживаче не само из региона, већ и из Европе и свијета. Универзитет је члан EURAXESS мреже, коју је основала Европска комисија и која има за циљ да обезбиједи информације и услуге подршке за европске и неевропске истраживаче и све оне који су заинтересовани за боравак на неком од универзитета или научно-истраживачких организација у нашој земљи, али и да понуди информације домаћим истраживачима који желе да започну или наставе своју стручну и истраживачку каријеру у Европи, као и повезивање са привредним сектором. Такође, Универзитет је један од потписника Берлинске декларације о отвореном приступу знању из природно-математичких и хуманистичких наука (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*).

Универзитет је у протеклом периоду, заједно са свим чланицама, односно наставницима, сарадницима и студентима истраживачима, урадио много

на међународној видљивости. Од 2012. године, када је први пут уврштен и рангиран, Универзитет је биљежио константан раст на *Webometrics* листи. Године 2020. Универзитет је први пут рангиран у *SCImago Institutions Rankings*, а у 2021. години и на *RankPro – World University Rankings* и *U-Multirank* листи за рангирање универзитета. Према резултатима *U-Multirank* листе Универзитет је оцијењен највећим оцјенама у области умјетничког рада и истраживања и добио је признање као једна од топ 25 институција (*Global Top 25 performers*) у области „иновативних облика оцјењивања“ у медицини. На основу анализе података доступних у цитатној бази *SCOPUS*, на листи 2% научника са највећим утицајем цитираности у 2020. години налазе се наставници Универзитета у Источном Сарајеву.

У циљу размјене знања и искустава и промоције научних и умјетничких активности, Универзитет организује научне, умјетничке и стручне скупове. Сваке године се организује више од 20 различитих научних, умјетничких и стручних скупова, а 13 научних скупова је категорисано од стране Министарства за научно-технолошки развој, високо образовање и информационо друштво Републике Српске. Од тог броја, седам научних скупова је прве категорије, укључујући и најбоље рангирани научни скуп у Републици Српској *AGROSYM* (међународни научни скуп од посебног значаја), пет научних скупова друге и један научни скуп треће категорије. Богата издавачка дјелатност Универзитета има за циљ да допринесе наставном, научном, умјетничком и стручном раду. На факултетима Универзитета издаје се 14 часописа, од којих је 10 категорисано од стране ресорног Министарства (четири часописа прве категорије и по три часописа друге и треће категорије). Свој научно-истраживачки пут Универзитет базира на активном учешћу у националним и међународним пројектима као што су *Horizon 2020*, *Horizon Europe*, *COST* и други, као и у различитим научно-истраживачким манифестацијама. Будући да скоро све чланице Универзитета располажу довољним људским и материјалним ресурсима и посједују адекватну инфраструктуру, наука и истраживање су стављени у фокус институционалне политике развоја интегрисаног Универзитета кроз један системски организован и осмишљен приступ.

У протеклом периоду, а посебно од реформе Универзитета, изузетно је развијена међународна сарадња која је постала једно од препознатљивих обиљежја Универзитета у Источном Сарајеву, а обухвата међународне пројекте и конференције, потписане опште и посебне споразуме са међународним институцијама и разне програме међународне сарадње, мобилност особља и студената итд. На пољу међународне и међууниверзитетске сарадње Универзитет у Источном Сарајеву има до сада 98 потписаних

општих споразума о сарадњи са високошколским институцијама из земље, региона, Европе и свијета, као и 36 Erasmus+споразума. Међународна сарадња је интегрални дио модерног универзитета, која доприноси унапређењу препознатљивости, конкурентности образовних активности, истраживачког рада, па самим тим и иновационог потенцијала. Због тога Универзитет у Источном Сарајеву наставља да развија међународну сарадњу стварањем квалитетних међународних програма, интегрисањем иновација и најновијих научних достигнућа у курикулуме, склапањем сарадње с институцијама које његују сличну културу и циљеве рада. Универзитет у Источном Сарајеву је члан Европске универзитетске асоцијације - EUA (*European University Association*), Дунавске ректорске конференције (*Danube Rectors Conference*), Alpe-Adria ректорске конференције, UNIADRION мреже, Ректорске конференције БиХ и Републике Српске. Такође, Универзитет у Источном Сарајеву је један од чланова оснивача Алијансе бизнис школа „Пут свиле“, настале као дио платформе „Један појас, један пут“ који је осмислила и креирала Народна Република Кина.

Осим научно-истраживачког рада и међународне сарадње велика пажња на Универзитету у Источном Сарајеву посвећује се умјетничком стваралаштву. Стратегија Универзитета је базирана на свијести о значају и важности културног идентитета, али и идентитета уопште, а за приоритет има подизање општег вредновања културе и умјетности, као кључних фактора у стварању, одржавању и промоцији тог културног идентитета у Републици Српској и шире. Главну улогу на подручју умјетничког стварања имају умјетничке академије Универзитета. Умјетнички рад на Универзитету подразумијева стваралаштво, извођаштво и умјетничко истраживање у области музичке и ликовне умјетности, а садржај и циљеви умјетничко-истраживачког рада усаглашени су са задацима и циљевима академија као установа високог образовања. Имајући у виду важност умјетничко-истраживачког рада, у циљу развоја музичке и ликовне умјетности и унапређивања дјелатности високог образовања, односно квалитета наставе, усавршавање умјетничког подмлатка и увођење студената на различитим нивоима студија у умјетничко-истраживачки рад међу главним су приоритетима Универзитета. Доказ за то су и висок ниво умјетничког стваралаштва, бројни успјеси и награде те препознатљивост у међународним оквирима умјетничких академија Универзитета у Источном Сарајеву.

До 2014. године функцију ректора обављао је проф. др Митар Новаковић, а након њега функцију ректора су обављали: проф. др Радослав Грујић (2014-2017), проф. др Стево Пашалић (2017-2019) и проф. др Милан Кулић од 2019. године. У међувремену, Универзитет је ријешио, или тре-

нутно рјешава, смјештајне капацитете за оне факултете и академије који до сада нису били ријешени. Нова зграда Економског факултета у Палама усељена је 2013. године, а у њу је привремено премјештен и Факултет физичког васпитања и спорта са локације Стамбулчић, гдје је радио од свог оснивања. Тренутно је у изградњи нови и савремени објект овог факултета у Палама, док се истовремено у Источном Новом Сарајеву гради нова зграда Ректората и Музичке академије. Такође, много је урађено и на изградњи смјештајних капацитета за студенте. У Палама (2014) и у Фочи (2016) су отворени потпуно нови објекти студентских домова, изграђени и опремљени по највећим европским стандардима, а у Источном Новом Сарајеву у току је изградња новог студентског дома. На тај начин Универзитет у Источном Сарајеву, 30 година након оснивања, заокружује процес изградње смјештајних капацитета, обезбјеђујући тако оптималне услове за студирање, али и за научно-истраживачки рад својих наставника и сарадника, као и за још интензивнију међународну сарадњу.